

אשכול יוסף

מאוצרות הר"ר יוסף ז"ל סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" ו"א"ס פעיה"ק ירושלים תובב"א

לשבת במרפסת בהכנס בוזרת הש"ץ

שאלה:

בעת חזרת הש"ץ ישבתי במרפסת בית הכנסת, תוך הקפדה על עניית כל הברכות, א' המתפללים העיר לי שאין ראוי לנהוג כן. שאלתי ובקשתי לדעת, האם ע"פ ההלכה יש חשש איסור בדבר?

תשובה:

- משעה שכיילה ג' פסיעותיו ועד קדושה, בלא"ה יש חיוב לכל הדעות לעמוד במקומו, ובעת הקדושה לחזור למקומו ולומר עם הציבור קדושה.
- בעת כל חזרת הש"ץ, נחלקו הפוס' אם יש חיוב לעמוד, ונראה שעכ"פ לכל הדעות יש איסור לכתחילה לצאת מבהכנס"ס, אפי' שישב ברחוב/מרפסת ומאזין בקשב רב לחזרה ועונה עם הציבור אמן, שיש לחוש שנראה בזה כפורק עול התפילה, שצריך להתפלל באימה ברתת וביזע.
- בנוסף, יש לדעת שע"י כוונה בחזרת הש"ץ, יכול לתקן מה שלא כיוון בתפילת הלחש. מה גם שלדעת המקובלים ע"פ הסוד חזרת הש"ץ מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום תפילה הלחש, א"כ בלא"ה אין נכון וראוי לצאת מבהכנס"ס בעת חזרת הש"ץ.

מקורות:

הנה קודם שיתחיל הש"ץ קדושה בלא"ה אין לזוז ממקום שכיילה ג' פסיעות, כמ"ש השו"ע (או"ח סי' קכ"ג ס"ב), וז"ל: "במקום שכלו ג' פסיעות יעמוד, ולא יחזור למקומו עד שיגיע ש"ץ לקדושה, ולפחות עד שיתחיל ש"ץ להתפלל בקול רם". אמנם גם לאחר קדושה, נראה שאין לצאת מבהכנס"ס, שהרי כתב השו"ע (או"ח סי' קכ"ד ס"ד), שכל א' צריך לראות עצמו בחזרת הש"ץ כאילו אין ט' זולתו, וז"ל: כש"ץ חוזר התפילה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן, ואם אין ט' מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה, לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין ט' זולתו, ויכוין לברכת החזן".

מה גם שלדעת הרמ"א יש חיוב לעמוד בכל חזרת הש"ץ, ופשוט לפי"ז שאין לצאת מבהכנס"ס, [והיה נראה כי מעיקר הדין יש חיוב ג"כ לעמוד במקומו כל חזרת הש"ץ, אלא שלא נהגו להחמיר כ"כ], וכמ"ש בד"מ שם בשם הגהות מנהגים

"ואני אקלה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים" (י"ב)

היאך הקב"ה הסיר את כוח הבחירה מפרעה ומנע ממנו כוח התשובה?

יישוב א' - במידה שאדם מודד לאחרים בה מודדים לו

י"ל שבדין הכביד הקב"ה את ליבו של פרעה וביטל ממנו את כח הבחירה, כי בדרך שאדם מודד כך מודדים לו, כמו שמצינו במסכת מגילה (ע"ג) שדרשו כן גבי ושתי הרשעה שנגזר עליה ביום השבת שתבוא ערומה, וזוה התגלל סיבת מותה, לפי שהיתה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת. וכן איתא במדרש תנחומא בפרשתן שכל עשר המכות שהביא הקב"ה על מצרים, הכל במידה כנגד מידה, ומבאר המדרש כל מכה למה נענשו בה המצרים, (ע"ג ע"ג דברים נפלאים). וידוע שכל הנהגת הקב"ה בעולמו הוא במידה כנגד מידה, וכיון שפרעה הכביד את ליבם של ישראל, שלא היה להם לב להבין ואווננים לשמוע, וכאשר הופיע משה רבינו לבשרם שהקב"ה עתיד להושיעם ולגאולם מגלות מצרים, לא שמעו אליו מקוצר רוח ומעבודה קשה, והסיר מהם כח ההתבוננות, כמ"ש הרמב"ן שבני ישראל לא הטו אוזן לדברי משה מתוך פחד שפרעה יחרם בחרב, כאשר אמרו שוטריהם למשה, ועבודה קשה, הוא הדוחק שהיו הנוגשים אצים בהם ולא יתנום לשמוע דבר ולחשוב בו. נמצא שפרעה לא הניח לישראל להתבונן ולחשב בדברים בינם לבין עצמם, עד שנשתרשו במ"ט שערי טומאה, והכפיל ושיילש עליהם גזירות נוראות עד שסתם ליבותיהם של ישראל, שהיה שוחט תינוקות ורוחץ בדמם, והשליך ילדיהם לאור, והטיל ילדיהם במיט הבנינים, והכה ורדה בהן ונשתעבד בהם. על כן כנגד שהכביד את ליבם של ישראל, כך גם היה בדין שיוכבד ליבו.

יישוב ב' - לפי שחטא מעצמו תחילה והרע לישראל דין למנוע ממנו התשובה

מפורסמים דברי רבינו הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ו ע"ג), שעמד על קושיא זו, וביאר: "אפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים רבים עד שיתן הדין לפני דין האמת שיהא הפירעון ממנו שמונעין ממנו התשובה, ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה", הוא שהקב"ה אמר על ידי ישעיהו "השמן לב העם הזה ואזינו הכבד ועיניו הושע פן יראה בעיניו ובאזינו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו". וכן הוא אומר "ויהיו מלעיבים במלאכי האלוהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא", כלומר חטאו ברצונם והרבו לפשוט עד שנתחייבו למנוע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה "ואני אהזק את לב פרעה", כי לפי שחטא מעצמו תחילה והרע לישראל הגרים בארצו שנא' "הבה נתחכמה לו", נתן הדין למנוע ממנו התשובה עד שנפרע ממנו, לפיכך חיוק הקב"ה את ליבו, והיה שולח לו ביד משה ואמר שלח ועשה תשובה, למרות שכבר אמר לו הקב"ה אין אתה משלח, להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו. וכן סיחון לפי עונות שהיו לו נתחייב למנועו מהתשובה שנא' "כי הקשה ה' אלוהיך את רוחו ואמץ את לבבו", וכן הכנענים לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנא' "כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החרימם", וכן ישראל בימי אליהו לפי שהרבו לפשוט מנע מאותן המרבים לפשוט תשובה שנא' "ואתה הסכות את לבם אחרנית" כלומר מנעת מהן התשובה.

וביאר הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל שטומאת העבירה היא בעצמה עונש העבירה, דשכר עבירה עבירה, וכיון שהאדם חוטא כל כך, מכניס בעצמו רוח טומאה שכבר שירש עצמו בחטאו ואינו יכול לחזור בו, וניטל ממנו כח הבחירה.

ואמנם יש שדקדקו מדברי רבינו יונה בתחילת חיבורו שערי תשובה שחולק על הרמב"ם בזה, שהרי כתב "ואם הרבו לפשוט ולמרוד ובגד בוגדים בגדו לא סגר בעדם דלתי תשובה שנא' (שם ע"ג, ב.) "שובו לאשר העמיקו סרה", ונאמר (יחזקאל ג' כ"ג) "שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם", ובדוחק יש לחלק בין המרבה לפשוט הרבה לבין המרבה לפשוט יותר כפרעה. - המשך בעמוד הבא:

לשבת במרפסת בהכנס בזזרת הש"ץ

(טירנא עמ' ג' אות י'), והביאו בשו"ע שם, שכל העם יעמדו כשחזור הש"ץ התפילה. וי"א שג"כ לדעת מרן יש חיוב בדבר, כפשוטו לשון הרמב"ם (פ"ט מהל' תפילה ה"ג) שכתב, שלאחר שהש"ץ מסיים תפילתו בלחש, יפסע ג' פסיעות לאחוריו, ואח"כ יחזור למקומו ויתפלל בקול רם מתחילת ברכות התפילה, להוציא את מי שאינו בקי להתפלל, והכל עומדים ושומעים חזרת הש"ץ, ועונים אמן אחר כל ברכה וברכה, בין אלו שכבר יצאו ידי"ח, ובין אלה שלא יצאו ידי חובתם. וכ"כ מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (קשר גודל, סי' י"ח אות י"ב), והגר"ח פלאגי בספר כף החיים (סימן טו אות נ"ג). והגאון רבי יעקב חאגיז בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' פ') כתב, ראיתי בבהכנ"ס של האשכנזים בינה שכל הקהל יושבים בחזרת הש"ץ, אבל בבהכנ"ס של הספרדים היו כולם עומדים בחזרה, וכן מסתבר. ע"כ. אמנם בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' י"א) האריך ליישב מנהג הספרדים בבתי הכנסת בזה"ז לישב בחזרת הש"ץ, שאין כוונת הרמב"ם לעמידה על רגליו, אלא מלשון שתיקה כמ"ש בסוטה (לט), כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה, שנא' "וכפתחו עמדו כל העם" (נחמיה ח'), ואין עמידה אלא שתיקה, שנא' "והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד", שהרי הרמ"א לא הביא דין זה מדברי הרמב"ם, אלא מהגהת מנהגים, ושכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ב או"ח סי' ב'), ועוד, עש"ב. אם כי בעולם הישיבות המנהג לעמוד בחזרת הש"ץ, וראה עוד להלן מתשו"ב הגאונים. וא"כ לצאת מבהכנ"ס ולישב במרפסת בעת חזרת הש"ץ, הס מלהזכיר אליבא דכו"ע, ולית מאן דפליג.

בנוסף, מודעת זאת מ"ש מרן רבינו יוסף חיים זצוקל"ה בספרו בן איש חי (תרומה אות ב'), בשם רבינו האריז"ל, שאע"פ שטעם הפשטי של חזרת הש"ץ להוציא מי שאינו בקי, אין זה עיקר הטעם, דבזה"ז כמעט בטל טעם זה, שהכל בקיאין להתפלל. וטעם העקרי, שמבואר בדברי רבינו האריז"ל ז"ל ע"פ הסוד המפורש בספר הכוונות, דבחזרת התפילה חוזרים ונעשים כל התיקונים שנעשו בתפילת לחש, אלא דהחזרה היא מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום שמגעת שם תפילה דלחש, וזה הטעם דתפילת לחש צריך לדקדק מאד לאומרה בלחש, והקפידו בזוהר מאד על המרים קולו בתפילתו מפני הפחד מן הקליפות שלא יתאחוזו בה, אבל חזרה להיותה במקום עליון וגבוה אין אחיזה לקליפות שם לכך אומרים אותה בקול רם באין פחד. ולפי"ז משני דברים תוכל להבין מעלת החזרה, הא' דאומרים אותה בקול רם, והב' דלא ניתן רשות ליחיד לחזור התפילה כי אם דוקא לציבור שהם עשרה. עכ"ל. וביארו עוד בזה בשם האריז"ל, שלכן יכול לתקן ככוונתו בחזרת הש"ץ מה שלא כיוון בלחש, וכעין זה מובא בשם הגר"א (מעשה רב השלם אות מ"ג בשם ספר אור חדש כ"י), סוד חזרת הש"ץ ע"פ הגמ' (ברכות לב:), אם רואה אדם שלא נענה בתפילתו יחזור ויתפלל. שו"ר שכ' הפמ"ג שם שאף בזמנינו אנו נחשבים כאינם בקיאים, כמ"ש הרמ"א (או"ח ק"א א'), שאף מי שלא כיון באבות לא יחזור, כיון שקרוב הדבר שגם בפעם השניה לא יכוין, ולכן כתב הפמ"ג שראוי למנות ש"ץ חסיד היותר טוב, שהוא יכוין ויוציא אותנו ידי"ח, כדן אינו בקי שיוצא ע"י הש"ץ. הרי לך שהאינדא דין חזרת הש"ץ כמעט כדן תפילת הלחש. ובמשנ"ב (סי' קכ"ד ס"ק כ"ו), הביא מהשל"ה הק' שכ', ראיתי מהחרדים אל דבר ד' שמשמין הסיודר בפניהם בשעת חזרת התפילה ועיניהם וליבם שם שלא יראו חוצה ואז מכוונים על כל מילה ומילה.

ודע כי מצאתי שעל מעין שאלה זו השיבו כבר רבותינו הגאונים ז"ל (תשובות הגאונים שע"ת סי' כ"ח), שיש איסור בדבר, וז"ל: וששאלתם לישב ברחוב בהכנס בעת תפילה, העושים כך קלות ראש הוא ומקילין בעול תפילה שיש עליהם לעמוד אחורי ש"ץ ולעשות סייג והידור לתפילה ולקבל עליהם עול תפלה באימה ברתת ובוזיע, וכיון שעומדין ברחוב מסיחין דעתן מעול התפלה, והמשיח בתפילה אמרו חכמים אסור לשוח בין ישתבח לפרשת של שמע וכיון דקאמרי לעולם יסדיר אדם שבו של הקב"ה ואח"כ יתפלל ועכשיו היו יראין מן השמים, והזהרו בנפשותיכם ואל תעברו על דברי חכמים שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, עכ"ל, והנה ממה שהמשיך וכתב שיש לישב בבית הכנסת אחרי הש"ץ ביראה, למדתי דמירי אפי' ביושב ברחוב ומתפלל עמהם. הרי לך שהציציה מבית הכנסת לרחוב, אפי' שיושב שם, ויתכן ששומע התפילה, ובכלל זה גם יושב במרפסת בהכנס, יש בזה חשש שמיקל בעול התפילה, ודו"ק.

היאך הקב"ה הסיר מפרעה את כוז הבזירה?

המשפחה

יישוב ג' - חיזוק ליבו שלא ימות מאימת המכות

החזקוני מבאר שאין כוונת הכתוב שהקב"ה מחזיק ומקשה את הלבבות לבלתי ישוב אליו האדם אם ירצה לשוב, אלא כוונת הכתוב, אני אחזק את ליבו של פרעה שלא ימות מתוך מורא, ולא ירך לבבו מפחד עד שישתלמו המכות, וכן הכוונה "ואני אקשה את לב פרעה", וראה לדבר "כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד הארץ".

יישוב ד' - שלא ישלח את ישראל מכה יראת המכות

הספורנו מבאר שכוונת הכתוב שפרעה יתאמץ לסכול את המכות ולא ישלח את ישראל מיראת המכות, למען שיתי אותותי אלה בקרב, שמהם יכירו גודלי וטובי וישבו המצרים באיזו תשובה אמיתית. ולמען תספר, אתה ישראל הרואה בצרתם, באוזני בנך, להודיע שכל אלה יפעל אל עם גבר להשיבו אליו, וזה כשישפשו במעשיהם בבוא עליהם איזה פורענות. ומבואר בדבריו שהקב"ה לא הקשה את ליבו של פרעה שלא ישוב בתשובה, אלא שלא ישלח את העם מיראת העונש, ואם באמת היה נתון אל ליבו לשוב בתשובה, היה הקב"ה מקבל תשובתו.

יישוב ה' - בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו

איתא בפסיקתא (שמות י"ג) "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו", כמו שנא' לקמן "ואני אקשה את לב פרעה" (י"ג), אמר ריש לקיש בא ליטמא פותחין לו, כיון שהכביד פרעה את ליבו, אמר הקב"ה כי אני הכבדתי את ליבו, הוא התחיל מעשה כבודות, אני אוסיף לו כבדות וטיפשות, לטורדו מהעולם. "למען שתי אותותי אלה בקרב", כדי שאשית מכות נחלות "אלה בקרב" חזקות. ומבואר שהקב"ה הכביד את ליבו של פרעה משום שברך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וכיון שפרעה הכביד את ליבו, הוסיף לו הקב"ה כבדות הלב. וכן שנינו (מסכת מהתורה ומהנביאים ומהכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מהתורה, דכתיב (צמדנל כ"ג) "לא תלך עמהם", וכתוב (צמדנר כ"ג) "קום לך אתם", מהנביאים דכתיב (שפיעד מ"ח) "אני ה' אלוהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך", מהכתובים דכתיב (משנ' ג') "אם ללצים הוא יליין ולענווים ייתן חן". ועוד אמרו רבותינו (שפת קד) הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים, והבא ליטמא פותחין לו.

ויש להקשות אם כן למה לא הביאה הגמרא ראייה מפרעה שברך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו?

וי"ל שמצינו בתורה בעוד מקומות שברך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, כמו במצות מינוי מלך, שלא ציווה כן הקב"ה אלא לפי שידע שישאל עתידים לבקש להם מלך, כמ"ש המפרשים, אבל מעיקר הדין ראוי היה יותר שלא היו מבקשים מלך, כי הקב"ה הוא מלכנו. וכן בחטא המרגלים נאמר "שילח לך", להנאתך, לפי שביקשו לשלוח. וכן גבי הורג בשגגה שנא' "והאלוקים אנה לידו" כמבואר בערוך לנר (מסכת י). וחדא מנייהו נקט. ועי"ל שבגמרא הביאו ראייה מבלעם לפי שנשנה בו ונשלש הדבר.

יישוב ו' - מתוך שהמכות לא התמשכו היה פרעה מקשה ליבו

בספר אמרי ברוך להג"ר ברוך אברהם מולידאנו זצ"ל מיישב שאין הכוונה שהקב"ה הטח את לבבו של פרעה שלא ישמע לדברי משה, אלא שהמכות לא היו מתמשכות הרבה והיו מתקצרות, ועל ידי כך היה פרעה מקשה לבבו, באומרו שאין המכות מאת השי"ת, אלא מכת מדינה הם, מפאת מערכת המזלות. ודקדק בדבריו ממאמר הכתוב (טו"ב 6) "וירא פרעה כי היתה הרווחה והכביד את ליבו", כלומר שעצם ההרווחה היתה גורמת להכבדת לב פרעה, ודפח"ח.

יישוב ז' - נתמלא סאת עיונותיו ולפרסם שם הקב"ה בעולם

החת"ס בספרו תורת משה ועוד הרבה מפרשים מיישבים שכיון שנתמלא סאת עיונותיו של פרעה, וגם אם היה הקב"ה נותן בליבו לשלוח את ישראל, לא היה הגם מפורסם שהשי"ת הוציא את ישראל ממצרים, לכך הכביד הקב"ה את ליבו, ועשה ניסים ונפלאות שיהיה מוכרח לשלחם ונתקדש שם ה' בעולם, ואדרבה זהו זכות היא לו להקל עונשו, וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה (משל"ט"ד) "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה", כלומר שנתקדש שם שמים על ידו של הרשע גם כן פועל ה' הוא למענהו.

ועל פי זה ביאר את המשנה בסוף מסכת ידיים, "אמר צדוקי גלילי קובל אני עליכם פרושים שאתם כותבין בגט שם המושל עם משה", כלומר שהצדוקים מקוננים על שאנו כותבים זמן בשטרות למלך לצד מה שאנו מזכירים בשטרות כדת משה וישראל. ועוד שאנו כותבין שם המושל למעלה ואת השם למטה, שנא' בתורה (פ"ב) "ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל" וכשלקה מה הוא אומר (פ"ב) "ה' הצדיק". ואולם האמת שאין גרעיותא במה שאנו מזכיר את שם פרעה עם ה' הצדיק, לפי שנתקדש שם שמים על ידי הרשע, לכך זוכה הרשע להיות שמו בתוה"ק.

יישוב ח' - הסיר מפרעה רק את הסיבות המביאות לתשובה

בפירוש יפה תואר על המדרש (שמו"ב פ"ג א) מבאר בשם בעל העיקרים שלא מנע הקב"ה מפרעה את זכות הבחירה, אלא רק הסיר ממנו את הסיבות המביאות לידי תשובה, כגון יראה, פחד ומורך לב. ואמנם פרעה מצידו לא התאמץ לבחור בטוב. ועל פי זה כתב ליישב בספר אש תמיד (מכות י) הטעם ששייך לבקש רחמים על אדם אחר שיעשה תשובה, כי עיקר תפילתנו שלא יסור מהאחר הסיבות המביאות לידי תשובה, (וע"פ הרבנים אופנים צוה נכנס יוסף סוטה עמ' קל"ג).

יישוב י"ג - לא הוכבד ליבו לעולם, ובסוף ימיו עשה תשובה

ע"ל ע"פ מה שמצינו בפרקי דרבי אליעזר (פיק מ"ג) דרש רבי נחוניה בן הקנה: פרעה מלך מצרים לא מת שנא' (שמות ט' ט"ז) "כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך, ואולם בעבור זאת העמדתיך, בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספרי שמי בכל הארץ", והלך ומלך בנינוה, [אך בגיטין (טו)] איתא להדיא שהקב"ה הטביע את פרעה במים ביציאת מצרים]. ועוד איתא שם (פיק מ"ג) על מאמר הכתוב (שמות י"ד כ"ט) "לא נשאר בהם עד אחד", שאחד נשאר והוא פרעה, והלך לנינוה ומלך שם, ומטעם זה האמינו אנשי נינוה באהלים, לפי שהיה פרעה נוכר במה שראה במצרים ועל הים. ואיתא עוד בחז"ל שעד היום עומד פרעה בפתח גהינם ומוכיח את הרשעים בכניסתם, ואומר להם טיפשים שכמותכם, למה לא למדתם ממני לקח ומוסר, שהיית מלך מצרים והקב"ה הביא את כל המכות והעניש לכל אשר עברו על דבריו. ולפי"ז אין הכוונה שהקב"ה יכביד את ליבו של פרעה עד בלתי שיניח לו לעולם לעשות תשובה.

מתוך ספר "אשכול יוסף" על התורה
וראה שם עוד תירוצים

וְלֹא אָנֹכִי שִׁמְעֵתִי אֶת זְעַקְתְּ בְּנִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מִלְּבָבִים אֲתָם וְאֶפְסָר אֶת קְרִיאתִי:

צ"ב מדוע נאמר לשון שמיעה אצל הקב"ה בנאקת בני"י, והלא אף את יסורי הגוף, וכאב הלב של ישראל תחת שעיבוד מצרים גלוי וידוע הי' לפני הקב"ה, וא"כ צריך היה לומר גם אני ידע את נאקת בני"י?

ונראה ליישב בס"ד שנאמר כאן לשון שמיעה על נאקת בני"י, על רבוי הצער שהיה לבני"י במה שהיו מוציאים מפייהם קול אנהה וזעקה, קול שבר וצער, ובוזה נאקתם כפולה ומכופלת מסתם צער הלב, שתחת שיהיו מדברים וצועקים בלימוד, וכמ"ש את ורב בסופה (ע"י קידושין כט:), כמקום זה היתה להם זעקת אנהה וצער, ולכן נאמר כאן שמיעה דוקא.

ע"ל שהדברים עולים בקנה א' עם מה שנאמר להלן בפ"ג פסוק ז', "ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו כי ידעתי את מכאוביו", והיינו צעקה של הנוגשים שהיו מוכים שוטרי ישראל בשביל לא להכות את אחיהם, ומכאן זה ידעתי את מכאוביו. והבן כי זה נפלא.

וְהִצַּאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מִלְּבָבָתָם

קשה כיון שיוציא אותם מתחת סבלות מצרים, ולא יהיו להם לסבל יותר, א"כ מדוע צריך להוסיף והצלתי אתכם מעבודתם?

ונראה דר"ל שלא כלבד שלא תסכלו ממצרים, אלא אפי' לא תצטרכו להם, ולא תהיו עובדים להם אפי' בשכר גדול, וכמו שהתחיל השעיבוד כידוע, והיינו שיצאו ברכוש גדול ובכבוד מצרים.

ע"ל בס"ד, סרס המקרא ודרשהו, תחילה אציל אתכם מעבודתם, שלא תהיו יותר משעובדים תחתם כלל, אבל כידוע שהיו הרבה אנשים שעברו את השואה לתקפ"ן, וגם אחרי שניצלו בניסי ניסים מציפורני הנצים ימח"ש וזכרם, מ"מ עדיין היה תוקף אותם חרדות וסל עצום שליווה אותם מאותם מראות נוראות בשואה, ונתקיים בהם והייתה משוגע ממראה עיניך, אבל כאן ביציאת מצרים היתה הבטחה מיוחדת, שאפי' שראו שם דברים נוראים מאד, שהיה פרעה שוחט תינוקות ורוחץ בדמם, וגם השליך תינוקות ליאור, וגם היה נותן את ילדיהם תחת חומר ולבנים בבניין, וגם היו מוכים ומשעובדים בעבודה נוראה, בכל זאת היתה כאן הבטחה שלא ילווה אותם אותו הסבל, וזה מה שנאמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. ודע כי באמת לא שמענו שכאשר יצאו בני"י ממצרים היה להם צער הלב וכל מיני יסורי הנפש, אלא אדרבה יצאו בחיפזון גדול, שזה דבר המראה על אמונתם ושמחתם השלימה, וגם אח"כ קיבלו את התורה בהר סיני כאיש א' בלב א', ולא מבטיא מה שאמרו שירה בקריעת הים מתוך שמחה גדולה.

סדרת "אשכול יוסף"

ספר חובה בכל בית של תורה בישראל!

4 כרכים רבי מכר: אשכול יוסף עה"ת | אשכול יוסף מועדים |

אשכול יוסף הגדש"פ | אשכול יוסף ל"ג בעומר וענייני רשב"י (המערה)

ועכשיו במחיר מיוחד לרגל השקת הספר החדש "אשכול יוסף" – מועדים

להשיג בזמניות הספרים המובחרות

יפה זוף צומת בר איכ"ן | יסודי ראובן לרנ"ר | הספריה הספרדית | הפצת

ספרי קודש רוז דוד | ולדמן בהל"ד בעל"א | זמנות מוריה באשקלון |

אוצר הספרים בליניטל | זור"ל: בייגל אייזן | מאזינים וגשלו ועוד...

לכירורים והזמנות: 054-8460007/8

ספרא יודע?

כל הלומד בספר יודע!

מתיקות ועריבות היקף וחדשנות

ולא שמעו אל משה מקצרי ריחו ומלבנה קשה

ידוע מה שהקשו המפרשים אך יתכן שלא שמעו אל משה, בבואו לבשר להם בשורת הגאולה?

וראה בספר אשכול יוסף עה"ת שהבאתי בזה בס"ד כעשרה תירוצים. וראה שקוצר רוח, היינו מנפש רוח ונשמה, שהיתה להם רוח דקטנות, ומעבודה קשה, היינו עבודתו של היצר הרע, שלמרות כל השעיבוד הנורא, הנורא, הנורא, עדיין היה מכביד עולו עליהם שלא כדאי להם לצאת מזההמת מצרים. ולא רחוק הדבר, כמו שבעה"ר אפי' בזמן הזה שאנו בגלות המר והנמהר, פעמים הלב פועם ומתיירא אילו יבוא משיח עכשיו, האם הדבר יהיה משתלם, האם העסקים שלנו ימשיכו לשגשג?! האם הכרירה תהיה עדיין רלוונטית?! אם נתבונן ברגע שיבוא משיח צדקינו, בקרוב אמן, אלפים ורכבות מאחינו בני" תפוקה פרנסתם כביכול... הלא ודאי שהרכבה דברים יפורקו ויתבטלו מן העולם, כגון: כנסת המינים, מקום של כופרים והכרות מרד במלכות שמים קבל עם ועדה, בהעברת חוקים נגד התורה והשו"ע! אצ"ל שאר כל מיני מרעין בישין... והרי גם העשירים הגדולים היושבים על סיר הבשר בחו"ל יצטרכו לעזוב הכל ולעלות לארצה"ק.... א"כ למה לבקש משיח עכשיו?!

אלא שבאמת עיקר תכלית הציפייה למשיח לא בשביל הנאתינו וטובתנו, אלא למען כבוד שמים, העמדת הדת על תילה, גילוי השכינה, והחזרת העטרה ליושנה, הכן.

ובזה יש לפרש את המשך הכתוב: **וַיִּצְעַם אֶלְיָמִי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרָאָה מִלֶּקְחֵי מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם**, הרי שהיה צורך לצוות גם לישראל שירצו לצאת ממצרים, וכידוע ממדרשי חו"ל שבמכת חושך מתו רוב מניין ובניין של בני" שלא רצו לצאת ממצרים, ורק המישיח מישראל יצאו ממצרים.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַחֲרָן קוּחַ מִסֶּךָ וְנִלְחַדְתָּךְ לְעַמִּי מִצְרַיִם לְעִלְוֹתָם, לְעִלְוֹתָיִךְ וְלִעֲלֹאֲמֵיחָם וְלִעַלְוֵי מִימֵיחָם וְהִיָּדְתָם וְהָיָה נָחַם בְּכֹל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעַלְוֵי וְהָאֲבָנִים: (ו' י"ט)

צ"ב בפשט הכתוב, כיצד נעשה דם אצל עצים ובאבנים, שאינן מי שתיה, ומה ענין דם לעצים ובאבנים?

והנה רש"י הקדוש, פירש שג"כ מים שבכלי עץ ובכלי אבן נתפכו לדם, ולכאן אינו חידוש כ"כ, שהרי אם כל הנהרות היאורים והאגמים וכל מקוה מים נתפך לדם, מדוע מים שהיו בעצים ובאבנים לא יהפכו לדם, הרי אדרבה אם הם לא יהפכו לדם מה תועלת במה שכל המעינות והאגמים נתפכו לדם.

ופירש האלשיך הק' הדנה מכת דם נעשתה מידה כנגד מידה למצרים, שמנעו מישראל לטבול, והנה בכלים אין טבילה מועלת, ועל כן אמר, שבנהרות אגמים ומקוה מים באלה היתה עיקר גורת הדם, שלא הניחו ישראל לטבול בהם, מדה כנגד מדה. ושמוא תאמר א"כ כל מימות שבכלים לא יהיו דם, לזה אמר, שגם מים שבעצים ובאבנים נתפך לדם, למרות שאין בהם מדה כנגד מדה, וה"ש כדי שיהיה דם בכל ארץ מצרים, ולא יהיה להם ממה לשתות.

ובספר הכתב והקבלה [תלמוד הגרעק"א], כתב: דבר גדול השמיענו בזה, כי ידענו מספורי חכמי האומות המספרים טבעי מדינת מצרים ומנהגיהם, כי בעת שמימי היאור עכורים ינקוהו בכלי עצים ובכלי אבנים, כי אם יעמוד מי היאור בכלים אלה כמו שני ימים, הוא יוצא נקי וטהור מכל סיג והלאה, והודיענו א"כ בעצים ובאבנים, שסגולת הכלים האלה לא תועיל להם לנקות את מימיהם ולטהרם, אבל גם הם יהפכו לדם שלא יהיו ראוי' לשתיה, (עי' כ"מ פ"ו מפרה אדומה ה"א).

אכן במדרשי חו"ל (לקח טוב, וילקו"ש) פירשו שהכוונה לבתי ע"ז שלהם.

ובמדרש הגדול איתא: מה הוא ובעצים ובאבנים? שהיה הדם מבצבץ ויורד מן העצים ומן האבנים, וכשהיתה אשה לשה את עיסתה ומביאה לתנור היה הדם מבצבץ מן העצים ומכבה את האור ומתים ברעב. וכשהיה פרעה נכנס לפלטיין שלו רואה הדם מבצבץ מעצי הבניין ונפשו מטרפת עליו. ואפילו ע"ז שלהן מעצים ובאבנים היו מבצבצין דם, שנא' ובעצים ובאבנים, ואומר אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי (ירמיה ב, כז). אין לי אלא שהיו מראיהן מראה דם ומנין אף טעמו טעם דם, ת"ל והדגה אשר ביאור מתה. ומנין שאף ריחו היה דם ת"ל ויבאש היאור.

ע"ל שנהפך לדם גם המים שנתנו בערוגות ובעצים להשקותן, וכן המים שבמצולות מקום הסלעים שמשם הוצבים האבנים, וכמה שהיו חופרים בארץ, היו מוצאים דם, וכמו שנאמר בסמוך: **וַיִּחַפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סִבְיַת הַיָּאֵר מִיַּם לְשִׁתוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לְשִׁתוֹת מִמֵּיחָ הַיָּאֵר:**

בְּיַד חֲזָקָה, או הַדְּבָר

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ט' ז'): הַיָּהּ יַד ה' הַיָּהּ בְּמִקְנֵה אֲשֶׁר בְּשֵׁדָה בְּסוּסִים בְּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְעֵאֵן הַדְּבָר כְּבֵד מְאֹד: (הגדש"פ)

מדוע נאמר לשון "זווחק יד" במכת דבר יותר משאר מכות?

רבינו רה"י מרן הגר"ד כהן שליט"א ראש ישיבת "הברון", הוסיף להקשות דביותר צ"ע לשון הפסוק "ויוציאונו ה' ממצרים ביד חזקה", משמע שהפסוק מדבר על יציאת מצרים, ואיך אפשר לפרשו על מכת "דבר", והלא עדיין לא יצאו על ידה כל זמן שלא נשלמו עשר המכות?

ותירץ על פי דברי הרמב"ן (שמות ז' ג) שבאמת כבר על ידי חמש המכות הראשונות היו צריכים להועיל לגרום לפרעה לשלוח את עם ישראל, ובדרך הטבע כבר מהמכה החמישית היה צריך לשלחם, אולם הקב"ה הכביד את לבבו שלא כדרך הטבע כדי שיקבל עוד חמש מכות.

ולפי"ז ניחא שדבר הוא המסיים והכולל של חמשת המכות הראשונות שכבר נשלמה היציאה בדרך טבעית, ולכן נתייחד בשם יד חזקה. ולכן נאמר בכתוב "ויוציאונו ה' ממצרים ביד חזקה" אף שלא היתה היציאה בפועל במכת דבר, מ"מ בדרך הטבעית כבר נשלמה היציאה, ורק הכביד ה' את לבבו לקבל עוד חמש מכות.

והוסיף עוד הדגה עמד מרן הגרי"ז בספרו עה"ת שכל המכות נעשו ע"י משה או אהרן, מלבד ערוב ודבר, שבערוב כתיב "הנני משליח את הערוב", ובדבר כתיב "הנה יד ה' הויה במקנך", וגבי הערוב ניחא הטעם עפמשי"כ רבינו בהיי שהערוב לא היה חיות טורפות שנבראו לצורך המכה, אלא שלח הקב"ה כל חיות רעות שבעולם למצרים, הרי שלא נתחדש כאן מכה, רק שילחם הקב"ה.

אמנם במכת דבר צ"ב למה לא נזכרו משה ואהרן, וביאר רבינו רה"י שליט"א דלאור האמור הכל ניחא, דגם בדבר היה בחינה של הקב"ה בעצמו, כי כמו שבמכת בכורות שהיתה סיום המכות ע"י הקב"ה בעצמו, גם מכת דבר שהיתה סיום הסדר הראשון של היציאה, היתה ע"י הקב"ה בעצמו.

מתוך סדרת "אשכול יוסף" (הגדש"פ עמ' 110)

"וקול התור נשמע בארצנו"

להאזנה לשיעורי מוה"ר יוסף זוי סימן טוב שליט"א מוזה"ס "כרם יוסף" ו"אשכול יוסף" עה"ת

073-371-8053

להאזנה לשיעור השבועי
זוייז והמתן לשיעור האזרחי

לצינתוק והאזנה בשידור זוי:
זוייז והקיש #
ניתן להוריד מ"קול הלשון"

"עץ חיים לבוחזיקים בה ותומכיה מאושר"

יו"ל לזכות ידידנו האזנים היקרים והנעימים אוהבי התורה פטרוני העלון "אשכול יוסף" מר **ג'דעון ז'סיים** הי"ו ומר **אהרן ז'סיים** הי"ו אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, בכריאות איתנה ונהורא מעליא שובע עימויות וכט"ס. בכלל הברכות יבורך ידידנו היקר **שלומי ז'סיים** הי"ו מוקדש ומונצח לע"ז **אריהם ז'קרים**:
סאלם אליה בן מסערה ז"ל, **זוריה** בת זרביה ע"ה
לע"ז **ז'סיים** בן זוריה ז"ל, ולע"ז **ז'סיים מועלם** בן סלימה ז"ל
ולע"ז **מיכאל** בן זוריה ז"ל, **ת. ז. ז. ב. ה.**